

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

Επιμέλεια: Μαρία Πουλάκου, Φιλολόγος

Βασικά σημεία στο Αμάρτημα της μητρός μου

Το αυτοβιογραφικό και βιοματικό στοιχείο του κειμένου

Η αυτοβιογραφική υπόσταση του κειμένου καθίσταται σαφής με:

- ✓ την πρωτοπρόσωπη αφήγηση που δημιουργεί αμέσως την αίσθηση πως μας παρουσιάζεται η προσωπική ιστορία του αφηγητή.
- ✓ την εσωτερική εστίαση με την οποία δίνεται η αφήγηση (μαθαίνουμε τα γεγονότα όπως τα είδε και τα αντιλήφθηκε ο αφηγητής).
- ✓ τον ομοδιηγητικό αφηγητή, ο οποίος μας αφηγείται τη δική του ιστορία.
- ✓ της ύπαρξης ενός ενδοδιηγητικού αφηγητή (της μητέρας), που ενισχύει την αίσθηση πως η αφήγηση δίνεται από τα πρόσωπα που έζησαν πραγματικά τα γεγονότα της ιστορίας.
- ✓ τον ελεύθερο πλάγιο λόγο, με τον οποίο ο αφηγητής εντάσσει τα λόγια των άλλων προσώπων στο δικό του αφηγηματικό λόγο, αποκαλύπτοντας έτσι πως ήταν παρών όταν αυτά ειπώθηκαν.
- ✓ Της κτητικές αντωνυμίες (ήδη από τον τίτλο: της μητρός μου).
- ✓ τα ονόματα των ηρώων που ταυτίζονται με τα πραγματικά ονόματα των μελών της οικογένειας του αφηγητή και ιδίως το όνομα του ίδιου του αφηγητή

Το βιοματικό στοιχείο του κειμένου, η αίσθηση δηλαδή ότι ο αφηγητής μας παρουσιάζει γεγονότα που τα έχει ζήσει ο ίδιος, ενισχύεται αφενός από την αυτοβιογραφική υπόσταση του κειμένου κι αφετέρου από την ταύτιση των γεγονότων της αφήγησης με την πραγματική ιστορία του αφηγητή. Ο θάνατος του πατέρα, ο θάνατος της Αννιώς, τα ταξίδια του αφηγητή στην Πόλη και στην Κύπρο, η πολύχρονη παραμονή του στο εξωτερικό, είναι γεγονότα που συμφωνούν με την πραγματική του ιστορία.

Τα ψυχογραφικά χαρακτηριστικά του διηγήματος και η διείσδυση στο ψυχικό βάθος των κειμενικών προσώπων

Η ψυχογραφική διάσταση του κειμένου εξυπηρετείται:

- ✓ με την προσεκτική παρακολούθηση των πράξεων των προσώπων και του αντίκτυπου που έχουν αυτές στα υπόλοιπα πρόσωπα. Οι πράξεις και οι διαθέσεις της μητέρας παρακολουθούνται με αγωνία από τον αφηγητή - παιδί που αποζητά απεγνωσμένα την αγάπη και την προσοχή της.
- ✓ με τη χρήση σύντομων εσωτερικών μονολόγων, όπου οι ήρωες μας παρουσιάζουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους (π.χ. οι σκέψεις του μικρού παιδιού έχοντας ακούσει την προσευχή της μητέρας, οι σκέψεις της μητέρας, στα πλαίσια της δικής της αφήγησης, όταν αντιλαμβάνεται ότι η Αννιώ κινδυνεύει να πεθάνει παρά τις φροντίδες που της παρέχει).
- ✓ με την περιγραφή των αντιδράσεων των προσώπων στα πλαίσια των συγκρούσεών τους ή μπροστά σε σημαντικά γεγονότα (προσευχή της μητέρας, αμάρτημα της μητέρας, εξομολόγηση στον αφηγητή και στον πατριάρχη).

Η επιθυμία του αφηγητή να παρουσιάσει τη συναισθηματική κατάσταση των ηρώων, τις ιδιαίτερες ψυχολογικές τους διακυμάνσεις και φυσικά την επίδραση που ασκούν στην ψυχοσύνθεσή τους τα σημαντικά γεγονότα της ιστορίας, διατρέχει όλο το κείμενο και αποτελεί την πρωταρχική μέριμνά του.

Ο λαογραφικός θησαυρός που καταγράφεται στο κείμενο

Στο κείμενο βρίσκουμε: πληροφορίες για τη θέση της γυναίκας, στοιχεία για τα λαϊκά και απλοϊκά μέσα αντιμετώπισης των ασθενειών, στα οποία συμπλέκεται η θρησκεία με τη δεισιδαιμονία, τις λαϊκές αντιλήψεις για το «εξωτικόν» και για το δαιμονισμό των ανθρώπων από τη δύναμη του κακού, αλλά και για τα θρησκευτικά δρώμενα που αποσκοπούσαν στην υπερνίκηση του κακού. Επίσης, μας δίνονται βασικές πληροφορίες για το εθιμοτυπικό της υιοθεσίας, για το γλέντι του γάμου, για το θεσμό της προίκας, για το θρήνο των νεκρών. Κατά την περιγραφή της μητέρας και του πατρικού σπιτιού αντλούμε πληροφορίες για την ενδυμασία της εποχής, αλλά και για την αρχιτεκτονική των σπιτιών. Βρίσκουμε ακόμη αναφορές για τα μοιρολόγια, για τα συγχωροχάρτια, για τη συνήθεια της εξομολόγησης, και φυσικά ακούμε τη γνήσια δημοτική ομιλία των ανθρώπων, που εμπλουτίζεται με πληθώρα λαϊκών και στερεότυπων εκφράσεων.

Το ηθογραφικό στοιχείο

Με τον όρο ηθογραφία εννοούμε την αναπαράσταση, την περιγραφή και την απόδοση των ηθών, των εθίμων, της ιδεολογίας και της ψυχοσύνθεσης ενός λαού, όπως αυτά έχουν διαμορφωθεί υπό την επίδραση του φυσικού περιβάλλοντος και των ιστορικών και κοινωνικών συνθηκών σ' ένα συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. Το κείμενο του Βιζυηνού είναι ηθογραφικό υπό την έννοια ότι παρουσιάζει τα ήθη (τα καθιερωμένα πρότυπα κοινωνικής συμπεριφοράς) και τα έθιμα του τόπου καταγωγής του: κοινωνική θέση γυναίκας, γάμος, υιοθεσία. Μας δίνει μια σαφή εικόνα για το πώς σκέφτονταν και πως αντιλαμβάνονταν βασικές πτυχές του ανθρώπινου βίου (λαϊκές αντιλήψεις, δοξασίες και προκαταλήψεις της εποχής). Αποτελεί γενικότερα μια ρεαλιστική αναπαράσταση της ζωής των απλών κατοίκων της γενέτειράς του. Από το διήγημα αυτό περνάει όλος ο κύκλος της θρακιώτικης ζωής: γέννηση, θάνατος, χαρές, πίκρες. Ο λαογραφικός θησαυρός που καταγράφεται στο Αμάρτημα της μητρός αποτελεί επί της ουσίας έναν από τους τρόπους που εξυπηρετείται η ηθογραφική διάσταση του κειμένου. Ενώ, η παρουσίαση της καθημερινότητας των απλών ανθρώπων, η καταγραφή της γλώσσας του και των λαϊκών εκφράσεων, η αναφορά σε σημαντικά έθιμα καθώς και στα πρότυπα κοινωνικής συμπεριφοράς (τα ήθη), συμπληρώνουν την ηθογραφία του κειμένου.

Η λειτουργία των περιγραφών

Ιδωμένες μέσα από τα μάτια του αφηγητή οι περιγραφές λειτουργούν ενισχυτικά για τη συναισθηματική του κατάσταση ή δημιουργούν μια καίρια εσωτερική αντίθεση.

Για παράδειγμα, οι περιγραφές που δίνονται από το παιδί - αφηγητή κατά τη διάρκεια της πρώτης διανυκτέρευσης στην εκκλησία, όπου ο φόβος του δημιουργεί γύρω του ένα τρομακτικό σκηνικό παραισθήσεων και ψευδαισθήσεων, φωτίζουν με τον πλέον εναργή τρόπο τη συναισθηματική ένταση του παιδιού. Συνάμα αποκαλύπτουν πως η εσωτερική εστίαση, με την οποία ο Βιζυηνός επιχειρεί για πρώτη φορά στην ελληνική λογοτεχνία να δώσει την αφήγησή του, καθίσταται συγχρονική, παρουσιάζοντάς μας τα γεγονότα όπως ακριβώς τα βίωσε το μικρό παιδί.

Από την άλλη, η περιγραφή του προσώπου της Αννιώς που με την ασθενική και γλυκύτατη όψη του σχηματίζουν την εικόνα ενός αξιολάτρευτου παιδιού, δημιουργούν μια έντονη εσωτερική αντίθεση ανάμεσα στην ανομολόγητη ζήλια που αισθάνεται ο αφηγητής-παιδί και στην επίγνωση πως

τα συναισθήματά του δεν μπορούν να στρέφονται ενάντια στην άρρωστη και από κάθε άποψη αξιαγάπητη αδερφή του.

Η περιγραφή του δωματίου, όπου η Αννιώ θα αφήσει την τελευταία της πνοή, με τα ρούχα του πατέρα να είναι τοποθετημένα στο κρεβάτι, τις λαμπάδες και το σκεύος με το νερό, δημιουργούν στον αναγνώστη την ιδανική εκείνη μυστηριακή αίσθηση που απαιτείται για την απόπειρα επικοινωνίας ανάμεσα στο φυσικό και το μεταφυσικό κόσμο. Ενώ, συγχρόνως, λειτουργεί αποτελεσματικά για την προετοιμασία του αναγνώστη να δεχτεί εντελώς φυσικά το χαμό του μικρού παιδιού.

Αφηγηματικές τεχνικές

Οι αφηγητές της ιστορίας

Ο Γιωργής:

- Είναι **εξωδιηγητικός - ομοδιηγητικός** τύπος αφηγητή. Πρόκειται για έναν αφηγητή πρώτου βαθμού, ο οποίος διηγείται την ιστορία του. [Αφηγητής πρώτου βαθμού είναι εκείνος που κατέχει το κύριο λόγο της αφήγησης και διηγείται συνολικά την ιστορία.]
- Είναι **δραματοποιημένος**. Συμμετέχει στην αναπαράσταση των γεγονότων, εμφανίζεται δηλαδή ως πρόσωπο της ιστορίας που αφηγείται.
- Στο πρώτο μέρος της ιστορίας είναι «περιορισμένος», καθώς δεν έχει βαθιά γνώση των γεγονότων που αφηγείται. Όταν ο αφηγητής είναι ένα μικρό παιδί, είναι λογικό να έχει περιορισμένες δυνατότητες κατανόησης σε σχέση με τα γεγονότα που αφηγείται.
- Σε ό,τι αφορά πάλι το πρώτο μέρος της ιστορίας είναι «αναξιόπιστος». Αναξιόπιστος είναι ο αφηγητής που ενδέχεται κάποια στιγμή να διορθώσει ο ίδιος τον εαυτό του είτε να διορθωθεί από κάποιον άλλο αφηγητή.

Η μητέρα:

- Είναι **ενδοδιηγητικός - ομοδιηγητικός** τύπος αφηγητή. Πρόκειται για έναν αφηγητή δεύτερου βαθμού, ο οποίος αφηγείται την ιστορία του. [Αφηγητής δεύτερου βαθμού είναι εκείνος που αφηγείται την ιστορία του μέσα στα πλαίσια της κεντρικής ιστορίας.]
- Είναι **δραματοποιημένος**, εφόσον εμφανίζεται ως πρόσωπο της ιστορίας που αφηγείται.
- Είναι «προνομακός» αφηγητής, καθώς έχει βαθιά γνώση των γεγονότων που αφηγείται.
- Είναι «αξιόπιστος» αφηγητή, καθώς ο αναγνώστης μπορεί να εμπιστευτεί τα λεγόμενα και τις κρίσεις που διατυπώνει.

Οπτική γωνία

Η αφήγηση μας δίνεται από την οπτική γωνία του Γιωργή και στη συνέχεια, όταν αναλαμβάνει η μητέρα τον αφηγηματικό λόγο, από τη δική της οπτική.

Εστίαση

Η αφήγηση γίνεται με **εσωτερική εστίαση**, καθώς η θέαση των γεγονότων είναι περιορισμένη και ανήκει στον Γιωργή. Τα γεγονότα, δηλαδή, μας παρουσιάζονται όπως τα είδε και τα κατανόησε ο Γιωργής.

Η **εστίαση είναι όμως μεταβλητή**, καθώς το σύνολο της αφηγηματικής πληροφορίας δεν περνά από ένα μόνο ήρωα. Ένα σημαντικό μέρος των γεγονότων θα το πληροφορηθούμε από τη μητέρα.

Στην αφήγηση του κεντρικού αφηγητή έχουμε «**εναλλαγές στην εστίαση**», καθώς σε ορισμένα σημεία έχουμε περισσότερες πληροφορίες από όσες επιτρέπει ο κυρίαρχος τύπος εστίασης. [Κάποιες

φορές το παιδί - αφηγητής εμφανίζεται να γνωρίζει και να κατανοεί πληροφορίες που κανονικά δε θα επέτρεπε η περιορισμένη θέαση της παιδικής του ηλικίας. Όταν, για παράδειγμα, αναφέρεται σε λαογραφικά στοιχεία το παιδί - αφηγητής μοιάζει να έχει μια πλήρη εικόνα της λαϊκής παράδοσης. Επίσης, σε κάποια σημεία της αφήγησης έχουμε παρέμβαση της ενήλικης φωνής, που σχολιάζει γεγονότα που κανονικά θα περνούσαν απαρατήρητα από το μικρό παιδί.]

Αφηγηματικός χρόνος

Στο διήγημα έχουμε **μία πρόληψη** (όταν ο αφηγητής αναφέρεται στις περιπέτειες που του επιφύλασσε η παραμονή του στο εξωτερικό και στις πίκρες που επρόκειτο να προκαλέσει στη μητέρα του με την απουσία του), και **επτά αναλήψεις**. Η σημαντικότερη ανάληψη είναι η 7^η και τελευταία όπου η μητέρα αποκαλύπτει στον Γιωργή το αμάρτημά της.

Η **1^η αναδρομή** «Ανεκάλεσα εις την μνήμην μου... το αδικημένο του». Αναφέρεται σε γεγονότα που συνέβησαν πριν το αρκτικό χρονικό σημείο της κύριας αφήγησης, δηλαδή στα πρώτα χρόνια της Αννιώς και στο διάστημα που ζούσε ο πατέρας τους.

Η **2^η αναδρομή** «Το μοιρολόγιον τούτο εσύνηθεσεν... εξήλθε της αυλής μας».

Η **3^η αναδρομή** «Τότε μου ήλθεν εις τον νουν... πλήν μυστικήν ευδαιμονίαν».

Η **4^η αναδρομή** «Πολλοί είχαν κατηγορήσει την μητέρα μου... εχήρευσε πολύ νέα».

Η **5^η αναδρομή** «Η χρηματική μας περιουσία... δεν είχομεν πλέον πόθεν να ζήσωμεν».

Η **6^η αναδρομή** «Ητο καθ' ην εποχήν η μήτηρ μας ειργάζετο... –Αμ' θρέψε δα πρώτα τον εαυτό σου και ύστερα βλέπουμε».

Προοικονομία

Στο Αμάρτημα της μητρός μου, ο αφηγητής οφείλει να προετοιμάσει τον αναγνώστη για δύο βασικά γεγονότα: το θάνατο της Αννιώς και την αποκάλυψη του αμαρτήματος από τη μητέρα στο γιο της.

- Η προοικονομία του θανάτου της Αννιώς, η προετοιμασία δηλαδή του αναγνώστη, ώστε να δεχτεί το θάνατο του μικρού παιδιού ως κάτι το λογικό και αναμενόμενο γίνεται από την αρχή κίολας του διηγήματος, με την αναφορά στη φιλάσθενη και καχεκτική φύση της. Επίσης, μέσα από το μοτίβο για την επιδείνωση της ασθένειας, ο αφηγητής κατορθώνει να συμφιλιώσει από νωρίς τον αναγνώστη με την ιδέα ότι το μικρό κορίτσι δε θα καταφέρει να επιβιώσει. Το γεγονός ότι η μητέρα ψάλλει το μοιρολόγι, που είχε συντεθεί για τον άντρα της, για πρώτη φορά από τότε που ασθένησε η Αννιώ, αποτελεί προΐδεασμό για το θάνατο του παιδιού. Όταν ο Γιωργής αισθάνεται την ευωδία του θυμιάματος και αναφωνεί: «Ω!, απέθανε το καϊμένο το Αννιώ μας!», αποτελεί προΐδεασμό για το θάνατο του παιδιού. Η προετοιμασία που κάνει η μητέρα, τοποθετώντας τα ρούχα του πεθαμένου άντρα της στο κρεβάτι και παρακαλώντας τον να έρθει να «γιατρέψει» την Αννιώ, αποτελούν προΐδεασμό για το θάνατο του κοριτσιού.
- Η προοικονομία για την αποκάλυψη του αμαρτήματος γίνεται μέσα από δύο συγκρούσεις. Οι δυο αδερφοί του αφηγητή συγκρούονται με τη μητέρα τους, όταν αρνούνται να βοηθήσουν τη μητέρα στο μέγλωμα του δεύτερου κοριτσιού, καθιστώντας σαφή την αδυναμία τους να κατανοήσουν την ενδόμυχη ανάγκη της μητέρας και τονίζοντας την απόστασή τους από τη μητέρα. Η δεύτερη σύγκρουση είναι με τον ίδιο τον αφηγητή, όταν εκφράζεται κι αυτός αρνητικά για το δεύτερο κορίτσι, προκαλώντας μεγάλη έκπληξη στη μητέρα, που θεωρούσε ότι τουλάχιστον ο Γιωργής θα αγαπούσε το Κατερινιώ και θα της συμπαραστεκόταν στην απόφασή της να το υιοθετήσει. Η προσευχή της μητέρας στην εκκλησία, όπου αναφέρεται

στην αμαρτία της, και την ακούει ο Γιωργής, αποτελεί προϋδεασμό για τη στιγμή της αποκάλυψης του αμαρτήματος στο γιο της.

Προοικονομίες έχουμε βέβαια και για επιμέρους γεγονότα.

- Η επιστροφή του Γιωργή από την ξενιτιά προοικονομείται μέσα από την υπόσχέσή του να κάνει λεφτά κι επιστρέφοντας να συντηρεί τη μητέρα του και το υιοθετημένο κορίτσι. Υπόσχεση που επαναλαμβάνεται από τη μητέρα, όταν έρχεται αντιμέτωπη με τις έντονες αντιρρήσεις των άλλων της γιων.
- Ο μεγάλος σπαραγμός της μητέρας για το θάνατο της Αννιώς και η αναφορά του αφηγητή πως η μητέρα το υ στην πορεία συγκάλυψε απλώς το πένθος της, χωρίς να κατορθώσει να το μετριάσει, μας προετοιμάζουν για τις προσπάθειές της να αντιμετωπίσει τον πόνο της μέσα από τις υιοθεσίες.
- Το πλάκωμα του βρέφους προοικονομείται με τις συχνές αναφορές της μητέρας στο πόσο κουραστική υπήρξε η μέρα του γάμου και το γλέντι που ακολούθησε καθώς και με την αναφορά της ότι πρέπει να θηλάσει το μωρό.
- Η αναφορά του αφηγητή για το υ ρο μιπέδες: «Τότε είχομεν ακόμη αρκετούς.», αποτελεί προϋδεασμό για τα μελλοντικά οικονομικά προβλήματα της οικογένειας.
- Το σχόλιο του ενήλικα αφηγητή, σχετικά με τη δική του προσευχή να έρθει ο πατέρας να πάρει εκείνον για να γίνει καλά το Αννιώ, που άθελά του πληγώνει τη μητέρα του: «Πιστεύω να μ' εσυγχώρησεν», αποτελεί προϋδεασμό για τη μετέπειτα σκηνή, όπου ενήλικας πλέον, θα ζητήσει συγνώμη από τη μητέρα του, για την ασπλαχνία του απέναντι στην ανάγκη της μητέρας να κρατήσει το υιοθετημένο κορίτσι. [Τα σχόλια αυτά του ενήλικα αφηγητή, που εκ των υστέρων κατανοεί τον πραγματικό πόνο της μητέρας του, προοικονομούν τις μελλοντικές του προσπάθειες να παρηγορήσει τη μητέρα του και να τη βοηθήσει να απαλλαγεί από τις ενοχές της.]

Αφηγηματικά επίπεδα

Στο αμάρτημα της μητρός μου, έχουμε δύο επίπεδα:

- το διηγητικό ή ενδοδιηγητικό επίπεδο, το οποίο συγκροτείται από τα γεγονότα που ανήκουν στην κύρια αφήγηση.
- το μεταδιηγητικό ή υποδιηγητικό που περιλαμβάνει τη δευτερεύουσα αφήγηση της μητέρας.

Στοιχεία Πλοκής

Στα αφηγηματικά κείμενα υπάρχει ένα (ή και περισσότερα) συγκεκριμένο «γεγονός», που συντελεί στην προώθηση του μύθου. Το γεγονός αυτό ονομάζεται **στοιχείο πλοκής**. Όταν στη σταδιακή εξέλιξη του μύθου καταργείται ένα στοιχείο πλοκής, ο συγγραφέας αυτόματα εισάγει και δημιουργεί ένα άλλο. Έτσι μονάχα εξασφαλίζεται η περαιτέρω προώθηση του μύθου.

- Το πρώτο εμφανές στοιχείο πλοκής στο αμάρτημα της μητρός μου, είναι η ασθένεια της Αννιώς που προωθεί το μύθο κατά το πρώτο μέρος της ιστορίας.
- Παράλληλα, υπάρχει ως διαρκέστερο στοιχείο πλοκής η ασίγαστη ενοχή της μητέρας, που διατρέχει την ιστορία μέχρι το τέλος της και ωθεί τη μητέρα διαρκώς σε νέες απόπειρες εξιλέωσης.
- Επίσης, υπάρχει το ανομολόγητο αμάρτημα της μητέρας, που διατηρεί την απορία του αναγνώστη και οδηγεί σε πλάνη τον αφηγητή.

Αφηγηματικοί Τρόποι

Οι αφηγηματικοί τρόποι περιλαμβάνουν: **την αφήγηση, το διάλογο, τον πλάγιο λόγο, τον ελεύθερο πλάγιο λόγο, τον εσωτερικό μονόλογο, την περιγραφή, τα σχόλια.**

Η **αφήγηση** αποτελεί την κύρια αφηγηματική πράξη κατά την οποία ο αφηγητής μας διηγείται τη σειρά γεγονότων που αποτελούν την ιστορία του. Στο αμάρτημα της μητρός μου, έχουμε **μεικτό τρόπο αφήγησης**, καθώς συνδυάζεται η αφήγηση με τον διάλογο. Η αφήγηση γίνεται με μίμηση, μιας και ο αφηγητής, που είναι ένα από τα πρόσωπα της ιστορίας, μας διηγείται τα γεγονότα σε πρώτο πρόσωπο.

Στα πλαίσια της αφήγησης παρουσιάζονται διάφορα πρόσωπα, τα λόγια των οποίων ο αφηγητής παρουσιάζει είτε με ευθύ λόγο, σ' έναν διάλογο, είτε με πλάγιο λόγο, είτε, τέλος, με ελεύθερο πλάγιο λόγο. Ο **ευθύς λόγος** είναι εμφανής και τυπογραφικά, με τη χρήση παύλας κάθε φορά που μεταφέρονται αυτούσια τα λόγια κάποιου προσώπου.

Με τον **πλάγιο λόγο** ο αφηγητής μεταφέρει τα λόγια των προσώπων, δηλώνοντας όμως με τα ρήματα εξάρτησης πως καταγράφει τα λόγια ενός άλλου προσώπου.

Ο **ελεύθερος πλάγιος λόγος** αποτελεί μια συγκεκριμένη τεχνική, η οποία δίνει στον αφηγητή τη δυνατότητα να μεταφέρει τα λόγια, τις σκέψεις, τις διαθέσεις ή τα συναισθήματα ενός άλλου προσώπου, χωρίς να αλλάξει την τριτοπρόσωπη αφήγηση ούτε το βασικό αφηγηματικό χρόνο.

Με τον **εσωτερικό μονόλογο** επιχειρείται να δοθεί παραστατικότερα η συναισθηματική κατάσταση του προσώπου, φέρνοντας στην επιφάνεια την αδιάκοπη ροή σκέψεων, εικόνων, αναμνήσεων, συνειρμών και εντυπώσεων που διασχίζουν την ψυχή και το νου του ήρωα.

Με την **περιγραφή** ο αφηγητής παρουσιάζει χώρους, τοποθεσίες και πρόσωπα, επιτρέποντας στον αναγνώστη να σχηματίσει στη σκέψη του τις ανάλογες εικόνες. Στο αμάρτημα της μητρός μου βρίσκουμε σύντομες περιγραφές, που λειτουργούν συμπληρωματικά προς το αφηγηματικό υλικό.

Τα **σχόλια** του αφηγητή αποτελούν κάποτε συνειρμικές κρίσεις που ενδέχεται να αποκλίνουν από τον κύριο αφηγηματικό κορμό, όπως αυτό συμβαίνει συχνά στα κείμενα του Γιώργου Ιωάννου. Στο αμάρτημα της μητρός μου, εντοπίζουμε σχόλια του ενήλικα αφηγητή που παρεμβαίνει στην αφήγηση του παιδιού αφηγητή.